

Atatürk'ün Çiftlikleri

Kendisinin de çiftçi olduğunu hatırlatan Atatürk, bir çiftçi ailesini geçindirebilen toprağın hiçbir sebep ve suretle bölünmez bir mahiyet almasını önemli bir koşul olarak öne sürer ve vatanın sağlam temeli ve imarının bu esasta olduğunu belirtir. Köylüyü Türkiye'nin hakiki sahibi ve efendisi olarak görür, onun işlevinin önemini belirtmek için, "Kılıç ile fütihat yapanlar, sabanla fütihat yapanlara mağlup olmaya mecburdurlar" demiştir. Bu arada Atatürk, ziraat hayatının bütün sahalarında devletin her türlü teknik ve modern teknolojiyi kullanmasına işaret ederek köylü kesimi için örnek ve yol gösterici olması gerektiğini belirtir.

Bu düşünce ve yaklaşımlarının bir sonucu olarak başta Ankara'da Orman Çiftliği olmak üzere yurdun diğer yörelerinde de çiftlikler oluşturmuştur. Bunların içinde en geniş arazi ve tarımsal faaliyetlerin yapıldığı çiftlik, Atatürk Orman Çiftliği'dir. 1925 yılının Mayıs ayında oluşturulmaya başlanan Atatürk Orman Çiftliği'nin arazileri Atatürk tarafından para ile satın alınmış, Orman, Balgat, Yağmur Baba, Macun, Güvercinlik, Etimesgut, Tahar ve Çakırlar çiftliklerinden oluşmuştur. Çiftlikte; Meyve ve Sebzeçilik, Hayvancılık, Sütçülük, Şarapçılık, Biracılık gibi tarım ve hayvancılığa ilişkin faaliyetlerde bulunmuş ayrıca çeşitli döküm atölyeleri oluşturulmuş, pulluk üretilmiş, tohum ve hayvan ıslahı yapılarak bunlar yakın illerdeki köylüye ucuz fiyatla satılmıştır.

Atatürk Orman Çiftliği binaları, su kanalları, havuzları, atölyeleri ile tam bir entegre tesis olarak kurulmuştur. Atatürk'ün, bütün çiftliklerinin para ile satın alındığı ve bu paranın Hindistan'dan gönderilen yardım paralarından karşılandığı bilinmektedir. Atatürk Orman Çiftliği, Silifke yakınındaki Tekir ve Şövalye, Tarsus'ta Piloğlu, Dört Yol'da Karabasamak çiftliği ve portakal bahçesi, Yalova'da Millet ve Baltacı çiftlikleri diğer bir tabirle Atatürk'ün bütün çiftlikleri için ödenen paranın 100-120 bin lira civarında olduğunu belirtiyoruz. Bu çiftliklerin faaliyetleri ve özelliklerine gelince; bunlardan Atatürk Orman Çiftliği için kısa bir açıklamada bulunulmuştur (geniş bilgi için: bakınız [Atatürk Orman Çiftliği](#) maddesi).

Yalova'da Millet ve Baltacı çiftlikleri;

Bu çiftliklerin alınması öncesinde Atatürk'ün Yalova'ya olan ilgisini şöylece özetlemek mümkündür: Termal'in tabii güzellikleri ve şifalı suları, bölgede örnek çiftlik yapmak için uygun alanların bulunması, ulaşım bakımından merkezi bir yerde olması, bataklık ve sivrisinek yuvası konumunda bulunan Yalova'nın bu durumdan kurtarılması. Bu düşüncelerin bir sonucu olarak yapılan ilk girişimlerden biri de Yalova'nın doğusundaki Millet Çiftliği (günümüzde Atatürk Bahçe Kùltürleri Merkezi Araştırma Enstitüsü) ve batısındaki Baltacı Çiftliği'nin (günümüzde Atatürk Tarım İşletmesi Müdürlüğü) satın alınması olmuştur. Atatürk 1929 yılında Yalova'ya gelmiş, çiftliklerle ilgilenmeye başlamıştır. Çiftlikler 14 Eylül 1929 tarih ve 177 sayılı Karamürsel Tapu Müdürlüğü'nün telgrafında belirtildiğine göre, ihale ile satın alınmıştır. Yapılan ihaleye Atatürk'ün vekili Hasan Rıza Soyak (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri) katılmış ve 14.000 liraya almıştır. Her iki çiftliğin 11895 dekar büyüklüğünde olduğunu, bunun 6928 dekar 92 metrekaresinin Millet Çiftliği'ni oluşturduğunu görüyoruz. Atatürk, çiftliğin hemen yanındaki 4000 ağaçlı terk edilmiş zeytinliğin gençleştirilip yenilenmesini istemiş, İtalya'dan çeşitli zeytin fidanları ithal edilmiştir. Genç ziraat mühendislerinden bazıları zeytincilik üzerine eğitim almak üzere İtalya'ya gönderilmişti. Zamanla genişleyen zeytinlik 1938'de 6600 ağaçtan oluşan 220 dönüme ulaşmıştır. Yalova'daki çiftliklerde bir ağıl bulunuyordu. Baltacı Çiftliği koyunculuk için önem taşımaktaydı. 1938'de 1625 koyun bulunuyordu. Ayrıca Yalova'daki çiftliklerde tavukçuluk da ileri bir düzeyde idi. Atatürk, Baltacı Çiftliği girişinden sonraki 12 km'lik yola çınar diktirmiştir. Böylece Termal'i Yalova'ya yeşil bir kuşakla

bağlamıştır. Dikimler 1930 yılı Şubat ve Mart aylarında yapılmış, çınarlar Anadolu'nun yerli çınarı olan Doğu Çınarı'ndan seçilmiştir. 2250 çınar dikilmiştir.

1929 yılında Millet Çiftliği'nin kuruluşu sırasında yapılmakta olan köşkün ikinci katına gelindiğinde batıda bulunan ağaçların kesileceğini gören Atatürk, yapının temelini raylı sistemle biraz doğuya alarak binayı kaydırmış ve ağacın kesilmesini önlemiştir. Bu nedenle bugün de köşk Yürüyen Köşk olarak anılmaktadır. Yalova'da bir süt fabrikası kurulmuştur. Bu fabrika günde 15 bin litre pastörize süt ve bin kilo tereyağı işleme kapasitesinde idi. Yalova'da ayrıca bir yoğurt işletmesi de bulunuyordu. İki özel iskele ve liman işletmesi Yalova çiftliklerinde yapılmıştır. Yalova çiftliğinde 35 tonluk bir deniz motoru da bulunuyordu. Özel su şebekeleri, telefon şebekesi, elektrik şebekesi, küçük beton köprüler ve yollar Yalova çiftliğinde bulunan diğer tesislerdi.

Silifke'deki çiftlikler Tekir ve Şövalye Çiftlikleriydi. Abidin Paşa'nın ölümünden sonra çiftlik, Rum Bodosaki'ye geçmiş, Bodosaki'den de Hazineye intikal etmiştir. İlk kez 29 Ocak 1925 günü Mustafa Kemal satın alacağı çiftlik arazisine gelmiş, bölgenin ve toprağın ne kadar yozlaşmış ve bakımsız kaldığını görmüştür. Çiftlik arazilerinin yarıya yakını ekime müsaitti. Diğer yarısı ise Göksu ırmağının sel baskınları altındaydı.

Mustafa Kemal'in, Silifke Çiftliği'nin satın alınması için Sadık Taşucu'na vermiş olduğu vekâlet mektubu şöyledir:

Ankara 10.5.1341

Hacı Mehmet Paşazade Sadık Bey, Silifke'de müzayedeye vazedilmiş olan Bodosaki'den muntekil Hazine Çiftliği'nin namıma müzayedesine iştirake ve ferağ muamelesinin intacına mezundur.

Gazi M. Kemal

Çiftlik, 36.000 TL değerle Mustafa Kemal'in özel vekili Sadık Taşucu tarafından hükûmet binasında yapılan müzayede sonucunda satın alınmıştır. Silifke'deki çiftliğin Silifke Tapu Kadastro Müdürlüğündeki kaydı şöyledir:

Çiftlik:12.600 dekadır.

Alınışı:36.000 TL'dir.

Sahibi: Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi M. Kemal'dir.

Tapuda 1925 yılı 8 Temmuz günlü, 4,5,6 nu'da kayıtlıdır. Tapu defterinin üst yanında Mustafa Kemal'in kalpaklı fotoğrafı yer almaktadır.

Atatürk'ün emriyle Göksu Irmağının sel baskınlarını önlemek ve arazinin kullanılabilir olmasını sağlamak için büyük bir kanal açılmıştır. Çiftliğin ana kanalları üzerinde 6 tane beton köprü, karakol binası, büyük bir ilkokul, çiftlik müdürlük binası, lojman, memur evleri, makine hangarları, tamirhane, akaryakit deposu, fırın, mutfak, yemekhane ve iki ambar ile Susanoğlu köyü kıyısında geniş bir ihracat ambarı yapılmıştır. Avşar (Persenti) köyü yakınında okalıptüs örnek ormanı meydana getirilmiştir. Toros dağlarında bulunan Düden yaylasında, dağ köylerinin yararına modern bir mandıra köyü kurulmuştur.

Tohumluk atlar, süt inekleri, boğalar, koyunlar, keçiler ve kümes hayvanları için gerekli binalar yapılmıştır. Hangarlar, ahırlar ve depolar oluşturulmuştur. Almanya'dan çiftçiliğin gereksinimi olan güçlü makineler getirilmiştir. Traktörler, biçerdöverler ve düzlem makinelerinin vapurdan çıkarılması için Taşucu'na yeterli bir iskele yapılmış, kuvvetli vinçler konmuştur. Kıbrıs ve Sakız Adası'ndan turfanda yetişen türde çok miktarda bakla tohumu satın alınmış, büyük dikkatle

Üretilen bu bakla çeşidi diğer bölgelere tohumluk olarak sevk edilmiştir.

Atatürk iftlikleri içinde ziraat ve hayvancılık işlerinde ikinci konumda olan Silifke iftliği'nde piriç ve pamuk ziraatı önemli bir yer tutmaktadır. O dönemde Türkiye'de piriç ziraatını fenni ve geniş ölçüde yapan en önemli çiftliklerin başında Silifke iftliği gelmekteydi. Bataklığın kurutulmasıyla kazanılan dört bin dönümlük sahaya da diğer sahalarda olduğu gibi pamuk ve piriç ekilmiştir. Pamuk ve piriç ekiminin civar çiftlikler için önemli bir katkısı olmuştur. Bunlardan ayrı olarak Silifke Tekir iftliğinde önemli miktarda sığır yetiştiriliyordu. Yabancı ırklarla yerli ırkların iftleştirilmesinden "Tekir Tipi" denilen hayvanlar meydana gelmişti. Bu damızlıklardan yerli ırkın islahında iyi neticeler alınmaktaydı.

Dörtyol'da bulunan çiftlikte portakal üretimi önem kazanmıştı. Senede ortalama 900 sandık portakal, 3000 sandık limon, 1500 sandık turu, 1500 sandık mandalina ve belirli ölçüde muz üretilmekteydi.

Atatürk'ün çiftliklerine son vermeden, O'nun 11 Haziran 1937'de çiftliklerini hazineye devrettiğine ilişkin Başveklet'e gönderdiği yazıyı önemine binaen aşağıya alıyoruz:

Başveklete

ÇİFTLİKLERİNİ HAZİNEYE BAğIşLANDIğINA İLİşKİN TEZKERE (11. VI. 1937)

T. C. Reisliği

4 / 545

Başbakanlığa

Bilindiği gibi, tarım ve tarım ekonomisi alanında teknik ve uygulamaya dayalı denemeler yapmak amacıyla çeşitli zamanlarda, ülkenin çeşitli yerlerinde birçok çiftlikler oluşturmuştum. 13 yıl süren, zor çalışmalar sırasında işlerini, buldukları coğrafyanın yetiştirdiği her türlü üründen ayrı, her türlü tarım sanatlarına da yayan bu kurumlar, ilk yıllardan başlayarak bütün gelirlerini, gelişmelerine harcayarak büyük, küçük birçok fabrika ve üretim yerleri kurmuşlar, bütün tarım makine ve aletlerini yerinde ve faydalı bir Őekilde kullanarak bunların hepsini onarmışlar ve önemli bir kısmını da yeniden üretebilecek kuruluşlar oluşturmuşlardır. Yerli ve yabancı birçok hayvan türleri üzerinde çift ve ürün bakımından yaptıkları incelemeler sonucunda, bunların çevreye en elverişli ve verimli olanlarını belirleyip, kooperatif oluşturarak ya da aynı özellikte başka Őekillerde, yakın köylerle beraber yararlı biçimde çalışmalar, bir yandan da i ve dış piyasalarla sürekli ve sıkı ilişkilerde bulunarak çalışmalarını ve üretimlerini bunların isteklerine uydurmuşlar ve bugün her bakımdan verimli, olgun ve çok değerli birer varlık hline gelmişlerdir. Çiftliklerin, yerine göre arazileri iyileştirmesi ve düzenlemesi, bölgelerini güzelleştirmek, halka gezecek, eğlenecek ve dinlenecek sağlıklı yerler, hilesiz ve nefis gıdalar sağlamak, bazı yerlerde vurgunculuk ve karaborsaya karşı fiil ve başarılı mücadelede bulunmak gibi hizmetleri de belirtmeye değerdir.

Varlıklarının dayanıklılığını ve başarılarının temelini oluşturan geniş çalışma ve ticari kurullar içinde yönetildikleri ve ülkenin diğer bölgelerinde de benzerleri kurulduğunda, deneyimlerini olumlu iř alanlarından alan bu kurumların tarım yöntemlerini iyileştirmek, üretimi arttırmak ve köyleri kalkındırmak için devletçe alınan ve alınacak olan önlemlerin iyi biçimde seçilmesine ve gelişmelerine çok uygun birer etken ve dayanak olacaklarına inanıyorum ve bu inançla da kullanma yetkisine sahip olduğum bu çiftlikleri bütün kuruluşları, hayvanları ve demirbaşlarıyla beraber hazineye armağan ediyorum.

Çiftliklerin arazisi ile kuruluş ve demirbaşlarını özet olarak gösteren bir liste ilişiktir.

Gerekli yasal işlemlerinin yapılmasını dilerim. 11/6/1937

K. Atatürk

1- Orman Çiftliği

Ankara'da Orman, Yağmur Baba, Balgat, Macun, Güvercinlik, Tahar, Etimesgut, Çakırlar Çiftliklerinden oluşan Orman Çiftliği, Yalova'da, Millet ve Baltacı Çiftlikleri, Silifke'de, Tekir ve Şövalye Çiftlikleri, Dört Yol'da, Portakal Bahçesi ile Karabasamak Çiftliği, Tarsus'ta Piloğlu Çiftliği.

1- Bunlarda var olan arazi

- a) 582 dönüm çeşitli meyve bahçeleri.
- b) 700 dönüm fidanlık, buralarda meyveli, meyvesiz çeşitli yaşlarda ve türlerde 650.000 fidan vardır.
- c) 400 dönüm Amerikan asma fidanlığı burada 560.000 kök bağ çubuğu vardır.
- ç) 220 dönüm bağ. "Burada 88.000 adet bağ omçası vardır".
- d) 370 dönüm çeşitli sebzelerin yetiştirilmesine uygun bahçe.
- e) 220 dönüm 6.600 ağaçlı zeytinlik.
- f) 27 dönüm 1.654 ağaçlı portakallık.
- g) 15 dönüm kuşkonmazlık.
- ğ) 100 dönüm park ve bahçe.
- h) 2650 dönüm çayır ve yoncalık.
- ı) 1450 dönüm yeni kurulmuş orman.
- i) 148.000 dönüm tarım yapılabilir arazi ve meralar.

Toplam: 154.729 dönüm arazi.

2. Bina ve Kuruluşlar

- a) 45 adet büyük ve küçük yönetim binası ve oturlan yerler, bütün eşyaları ve demirbaşlarıyla beraber.
- b) 7 tane 15.000 baş koyunluk ağıl.
- c) 6 tane Aydos ve Toros yaylalarında kurulan mandıralar.
- ç) 8 tane at ve sığırlara ayrılmış ahır.
- d) 7 tane genel ambar.
- e) 4 tane samanlık ve otluk.
- f) 6 tane hangar ve sundurma.

- g) 4 tane lokanta, gazino, eğlence yerleri ve lunapark.
- ğ) 2 tane çeşitli üretim yapan fırın.
- h) 2 tane çiçek ve süs bitkisi yetiştirmeye özgü sera. Toplam: 51 bina.

3- Fabrika ve üretim yerleri

- a) Bira Fabrikası: Senede 7.000 hektolitreye çeşitli bira yapacak yetenekte, bütün parçaları ve eklentileri ve bütün işletme gereçleri ve kullanılan değerlerle birlikte.
- b) Malt Fabrikası: Senede 7.000 hektolitreye biraya yeterli gelebilecek oranda mal üretimine yetenekli, bütün parçaları, eklentileri ve işletme gereçleri ile birlikte.
- c) Buz Fabrikası: Günde dört ton buz yapabilecek kapasitede, bütün parçaları, eklentileri ve işletme gereçleriyle birlikte.
- ç) Soda ve Gazoz Fabrikası: Günde 3000 şişe soda ve gazoz üretebilme kapasitesinde, bütün parçaları, eklentileri ve kullanılan değerleriyle birlikte.
- d) Deri fabrikası: Yılda 14.000 çeşitli deri üretimine uygun, bütün bölümleri ve kullanılan değerleriyle birlikte.
- e) Tarım aletleri ve Demir Fabrikası.
- f) Biri Ankara'da diğeri Yalova'da olmak üzere iki modern süt fabrikası: Her ikisi de günde ayrı ayrı 15 bin litre pastörize süt ve bin kilo tereyağı işleme yeteneğindedir. Bunlar da bütün parça, eklenti ve işletme gereçleri ve kullanılan değerleriyle birlikte.
- g) Biri Ankara'da öteki Yalova'da iki geniş yoğurt işletmesi.
- ğ) Şarap İşletmesi: Yılda 80 bin litre şarap üretimine uygun, bütün parça, eklenti ve kullanılan değerleriyle birlikte.
- h) İki taşlı, elektrikle işler bir değirmen, bütün parça, eklenti ve kullanılan değerleriyle birlikte.
- ı) İstanbul'da bulunan bir çelik fabrikasının %40 payı.
- i) Biri Orman Çiftliği'nin, biri Tekir Çiftliği'nin olmak üzere her biri 15'er bin kilo kaşar, bin teneke beyaz peynir, altı yüz teneke tuzlu yağ yapmaya uygun iki işletme, bütün işletme gereçleriyle birlikte.

4- Genel Kuruluşlar

- a) Biri Ankara'da diğeri Yalova'da Kurulu iki tavuk çiftliği.
- b) Yalova'daki çiftliklerde iki özel iskele ve liman işletmesi.
- c) Üçü Ankara'da ve ikisi İstanbul'da beş satış mağazasının bütün araç ve demirbaşları.
- ç) Orman Çiftliği'nde.
- Özel sulama şebekesi, kanalizasyon, telefon şebekesi, elektrik şebekesi, küçük beton köprüler, özel yollar, içme suyu dağıtma şubesi.
- d) Yalova Çiftliklerinde.

Özel su şebekesi, telefon şebekesi, elektrik şebekesi, küçük beton köprüler ve yollar.

e) Silifke Tekir Çiftliği'nde.

Özel sulama şebekesi, beton köprüler.

f) Orman Çiftliği'nde kurulu çiftlik müzesi ve ufak ölçekte hayvanat bahçesi, bunların işletme gereçleri ve bütün demirbaşları.

5-Canlı Genel Demirbaş

a) 13.100 baş koyun "kıvırcık, merinos, karagül, karaman türleri ile bunların melezleri".

b) 443 baş sığır "Simental, Hollanda, Kırım, Jersey, Görensey, Halep, yerli ırklar ile bunların melezleri, yeni üretilen Orman ve Tekir cinsleri".

c) 69 baş İngiliz, Arap, Macar, yerli ve bunların melezleri, koşum ve binek atları. 58 çoban eşiği.

ç) 2.450 baş tavuk "legorn, rodayland ve yerli ırklar".

6-Genel Cansız Demirbaş

a) 16 tane traktör, 13 harman ve biçerdöğme makinesi ve bütün tarım işlerini gören tarım araç ve gereçlerinin bütünü.

b) 35 tonluk bir tane deniz motoru "Yalova Çiftliği'nde".

c) 5 tane çiftliklerin taşıma işlerinde çalıştırılan kamyon ve kamyonet.

ç) İki tane çiftliklerin genel hizmetlerinde çalıştırılan binek otomobili.

d) 19 tane çiftliklerin genel hizmetlerinde çalıştırılan binek ve yük arabası.

Ayın Tarihi, sayı:43, 1937, s.33; Hayat Ansiklopedisi, c.I, s.305.

İzzet ÖZTOPRAK

KAYNAKÇA

AKYOL, Ahmet, **Atatürk ve Yalova**.

ASLAN, İzzet, **Atatürk Silifke'de**, İkinci Basım, Adana 1981.

Atatürk Çiftlikleri, Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu Neşriyatından, Ankara 1939.

ÖZTOPRAK, İzzet, **Atatürk Orman Çiftliğinin Tarihi**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2006.

SOYAK, Hazan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar**, Cilt II, Yapı ve Kredi Bankası Yayını, İstanbul 1973.

Türk Ziraat Tarihine Bir Bakış, Ziraat Vekâleti 1938.

02/06/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturkun-ciftlikleri/?pdf=3783> adresinden erişilmiştir